

Marja

Unenägu laotab end laiali ja liugleb teadvusesse. Piir tuttava ja tundmatu vahel hajub. On varahommiku eelne minut. Päikese tõus on aimatav, aga sama hästi võiks ta ka mitte tõusta, miski pole kindel. Aega veel igatahes on. Õhk on pimeduse ja valguse segune, kohati tihedam ja heledam, kohati hõredam ja tumedam, laiguti tühjusesse hajudes. Asjad alles otsivad oma päris kuju. Kummalisel kombel on kõik tuttav, aga ükski sõna ei tule meelde. Kas olen neid üldse osanud? Neid sõnu. On neil siin üldse kaalu? Nende mõtetega vajuvad tähed laiali ja jäävad õhku rippuma. Selles kõiges on midagi väga tuttavat, just sellel oma seletamatul kujul.

Valgus ja vari hüüavad mu tähelepanu ja juhivad selle tähtedelt eemale. Korraga on kõik näha ja kuulda. Kõik oluline on välja valgustatud ja täpselt paigas. Praegu on aega vaadata. Seda on tunda. Praegu peab vaatama, pärast on juba hilja. On eksimatu olemise tunne. Selline nagu olemine olema peaks. Kõige ja enda keskel. Minevik pole veel olnud ja tulevik pole veel saabunud. Kõigel mu ümber on midagi öelda ja ma oskan kuulata.

Materjalid ja vormid liiguvad mustrites, kord lahti hargnedes, kord kokku tõmbudes. Kõik hingab ühes rütmis. Aeglased pikad hingetõmbed. Rütm muutub aina aeglasemaks. Sa näed ja tunned seda. Oskaksid seda kõike nüüd seletada, kui peaks vaja olema. Aga praegu pole vaja. Ja hiljem sa enam ei oska. Veel mõni õnnis hetk lainetab maailm ühes rütmis. Kuni lainetab vastu äärekivi ning murdub. Ja päike tõuseb.

kunstnik:

Raymöödi

Tekst:

Luiga

Marja

Taevas on parasjagu hämardumas ning üksikusse kitsavõitu tänavasoppi ei jõua enam kuigi palju valgust. Kõrgel tänava kohal rippuvad lambid süttivad tasapisi, nagu unest ärgates, kuid nendele ei saa veel mõnda aega loota. Kaablid lampide vahel tõmbuvad valvsalt pingule. Kinnimüüritud aknad ja ukсед vaatavad vaikides pealt, ehk toimuvat mõistes, ehk mitte. Mida edasi, seda kitsamaks tänav muutub, möödujat justkui endasse tõmmates. Nõrk valgus õõtsub omakeskis ümisesdes, pannes tänavagi aeg-ajalt liigatama. On saabumas öö. Öö ärkab. Pimedus valgub aeglaselt ja rahulikult. Tal pole kiiret. Ta tuleb niikuinii ja kõik teavad seda. Senimaani elutuna näiv tänav oma kõrgete kokku surutud müüridega saab nüüd jälle kergemalt hingata. Müürid ringutavad end ja varjud võtavad kuju.

Kivide vahelt virguvad ettevaatlikult peened oksad, mis pimeduse laskumisest jõudu saades end aina aplamalt tänava poole sirutavad. Okstel oleks justkui midagi öelda. Nad on terve päeva pimeduses kõssitanud ning kibelevad nüüd möödujat peatama. Neis on pimedusele sarnaselt midagi kõitvat. Midagi eemaletõukavalt ohtlikku ning ometi midagi kütkestavalt kutsuvat. Nägudel kaval ning luurav ilme, huultel vormi võtmas uinutav sosin. Oma rutakast ja kindlast sammust hoolimata takerdub teelolija okstesse. Tema mõtteid nõõrides sõrmitsevad oksad kohmetunud teelist, kes ei mäleta enam õieti, kuhu ja miks ta minemas oli. Mälestus plingib aeglaselt ja kaugel nagu õõtsuvad lambid pea kohal. Ta vaatab okkalisi oksi, mis end tema ümber keeravad. „Need on ilusad oksad”, mõtleb ta: „Ilusad, aga kuidagi kurjad...” Ja nüüd on juba hilja, lausa päris pime.

kunstnik:

Tekst:

Luiga

Marja

Siin on rohelised väljad. Pikk lopsakas rohi, mis tuule käes lainetab. Kunagi lainetas siin vesi. Aga vesi sai otsa ja nüüd on rohi. Valgus pole siin veel kunagi otsa saanud. Sinakas valgus. Nagu ei tahaks ta sellega leppida, et vee asemel voogab nüüd hoopis rohi. Valgus ja vesi said vist hästi läbi. Nii mulle vähemalt tundub. Puid ega põõsaid ega midagi muud siin igatahes pole. Peale nende kummaliste majade, mis keset välja kõrguvad. Rohu poolt puhtaks pestud. Üleni valged ja tühjad ja augulised. Nagu oleks sisu seest välja voolanud ja lainetab nüüd ümberringi.

Augud on ruudu kujuga. Täpselt ühesugused. Akende moodi. Ainult, et neist pole midagi vaadata, ei sisse ega välja. Aga valgusele vist meeldib nendega mängida. End sinna vahele põimida. Vahel ma satun peale, kui kiired end seal ennastunustavalt lahti harutavad. Sellest tekib kõditav tunne. Kõditav ja natuke kurb.

Tegelikult on kõigil siin natuke üksik. Üksik või igav. Vihma siin ka ei saja. On ainult valgus ja rohi ja kuus maja. Tavaliselt ühe tuhande neljasaja nelja aknaga. Kuigi vahel mulle tundub, et mõni on rohkem või vähem. Aga ehk näib see nii vaid igavusest. Igatsusest.

Ma ei tea, kuidas need majad siia said. Kas vesi tõi nad siia. Ehk olid nad kunagi suured laevad ja jäid siis siin karile. Kuivasid kokku. Või oli siin mõni iidne linn oma hämaras hiilguses. Aga nüüd on alles ainult need kuus maja. Tavaliselt ühe tuhande neljasaja nelja aknaga. Ilma ühegi ukse või hingeta. Üks lõputu päev. Kestev kordus. Kuus korda üks. Üks kord kuus. Korruseid ka muidugi ei ole. Tõesti mitte midagi muud pole. Täielik üksindus. Tühjus. Ühes rütmis kulgev rohi. Ja aknad.

Kunstnik:

Tekst:

Luiga

Marja

Lae all olevast tolmusest kõlarist ragiseb ülemajaline teadaanne:

„Alates tänasest tohib dokumente kopeerida ainult järgmistel juhtudel:

1. Kui suur
2. Kui sajab
3. Kui mitte siin
4. Kui piisavalt kaua
5. Kui suletud silmadega”

„Mida?” hüüatan erutunult: „Mis täna ometi toimub?” Tunnen, kuidas külm higi mööda mu selga alla nõrgub. Olen täielikult segaduses. „Kopeerida tohib ainult juhul kui suur? Mis on suur? Kui suur? Ja kui sajab...?” kordan ma väljaöeldu tähendust mõistmata. Tõusen ärevalt püsti ning lähen akna juurde, umbusklikult välja piideldes. Kohe kindlasti praegu ei saja. Isegi mitte ei tibu.

Vastasmaja katuselt põrnitseb mind üks suur vares ja hakkab siis naerdes kraaksuma, ennast ette ja taha kallutades. Tänavalt imbub udu, musta tee ja praekartulite lõhna. Tunnen kuidas kõhus keerab ning mu käed hakkavad värisema.

Minu süvenevasse meeleheitesse sõidavad sisse sammud, mida kuulen mööda kitsast kõverat koridori lähenevat. „See on kindlasti minu hilinemise pärast.” Karvad tõusevad püsti ja judinad jooksevad üle selja. „Mul pole veel ühtegi koopiat valmis. Ja ja ja siis veel need reeglid, millest ma midagi ei taibanud. Suur ja vihm ja ja...” Sammud muutuvad aina valjemaks, koridor õõtsub ning kägiseb sammude raskuse all. „Paar hetke veel ja mind pannakse tagasi ilma aknata kabinetti! Kõik need aastad prügikasti visatud!” ägisen palavikuliselt. Tunnen, kuidas silme ees läheb mustaks. Püüan pimeduses veel millegi järgi haarata. Kuulen, kuidas uks avaneb ja

kunstnik:

Tekst:

Luiga

Marja

Kalal meeldib mulle ikka käia. Ärkad vara, veel pimedas. Süütad lambi ja teed pliidi alla tule. Jood sooja teed. Siis paned tunked selga ja jalutad alla randa. Peegelsile vesi, äsja tõusnud päike, roosa ja õhetav. Lestad löövad aeg-ajalt suure kaarega lupsu. Tõeline nauding. Lükkad paadi vette ja aerutad pikkade rahulike tõmmetega kaldast eemale. Jätad paadi hetkeks triivima ja süütad piibu. Vesi peegeldab hämmastava täpsusega ärkava päeva värve ning kujusid. Taevast maa peal, nagu öeldakse. Naudid mõne hetke veel püha üksindust ja maailma hingematvat ilu ning võtad siis aerud taas tugevasse haardesse. Võrguni on veel hulk maad minna. Kaugelt kuuled külakoerte haukumist: tervitavad üksteist. Küla hakkab vaikselt ärkama. On aeg võrk välja võtta. Paistab teine eriti raske, muheled endamisi. Sikutad ja sikutad, kuni mõistad, mille otsa sel varahommikul sattunud oled. Veest paistab vähemalt kümme jõnglast, kes sulle suurte silmadega otsa vaatavad. Seda sa nüüd küll ei oodanud, aga mis sa teed, tuleb nad välja vinnata. Kaldale jõudes kutsud naabrimehe appi ning koos viite võrgu küla väljakule. Seal on selleks puhuks kaks posti, paraja vahemaaga, kuhu peale võrk tõmmata. Siis jääb üle ainult oodata ja vaadata. Jõnglased, kes on vahepeal suigatanud, hakkavad tasapisi nihelema. Teevad kõigepealt ühe silma lahti. Siis teise. Piiluvad ringi vaadata. Selleks ajaks on ka vanemad külalapsed kohale jõudnud ning algab vastastikune uudistamine. Suuremad teavad, et väikestele meeldib väga mängida. Eriti püüab nende tähelepanu suur punane pall, mida nad üle võrgu suure kaarega edasi-tagasi viskavad. See meeldib jõnglastele väga: nad hakkavad itsitama ja kihistama ning võrk hakkab selle peale naljakalt võdisema. Naeru vaibudes hakkavad nad tasapisi allapoole ronima. Ettevaatlikult, aga üllatavalt osavalt. Suuremad lapsed on ennast rivvi võtnud ning ootavad pingsalt. Igaüks tahaks omale väikest jõnglast, keda koju viia, aga tuleb olla kannatlik. Jõnglased ise valivad omale õed ja vennad. Neid ei saa sundida. Nad tatsavad muretult ringi, uudistavad, kihistavad, vaatavad ühelt ja teiselt poolt. Ja kui sul veab, tullakse võetakse sul käest kinni. Siis lähed uhkusega koju ja näitad vanematele oma uut venda või õde.

kunstnik:

Utsak

Tekst:

Luiga

Marja

Looja on kohmetunud. Ta ei tea, mida ta tahab. Tellis ja mört ei sobi omavahel hästi. Üks on pehme, voolav, teine kõva ja kandiline. Miks peaksid nad koos käima, kui üks tahab voolata ja teine paigal seista. Siiski on loojal selge eesmärk. Nad peavad üheks saama, olgu kuidas on. Aga kuidas siis toimida? Vastust ei tule kusagilt, materjalid vaikivad trotslikult. Õhus on tunda konflikti. Siiski ei anna looja nii kergesti alla. Tal on kindel eesmärk nad kokku panna. Aga miks, küsite. Mille jaoks peavad nad üheks saama? Loojal oli kuskil selles asjus terve hulk pabereid, seal oli kõik kirjas küll. Aga käed on nüüd juba tööd täis ja paberid kuskile kadunud. Tuleb ilma hakkama saada.

Looja võtab kivi ja asetab maha. Seisab hästi küll, aga midagi on puudu. Paneks õige mörti peale, sellise paraja portsu, nii tunde järgi. Jah. Midagi siin nagu on. Mingisugune vahelduvus, kontrast või nii. Veel üks kivi. Veel mörti. Müür kasvab. Mörti immitseb ridade vahelt, kui kivide raskus peale surub. Looja on hoos. Mört, kivi, mört, kivi. Mört ja veel üks kivi. Kordus on mõnus. Milleks need mõtted, mis ununenud on paberile? Kätes ja korduses on ju nii palju jõudu. Müür kasvab. Ah, et mille jaoks müür? Ei teagi, tuli selline tunne. Lihtne konstruktsioon. Lihtsalt kasvas teine. See müür. Sellele võib nii mõndagi juurde mõelda. Ei pea, aga võib. Kujutleda müüri sisse üks aken. Või uks. Uks millegi sisemusse või välisusse. Aga see ei olegi tegelikult nii oluline. On müür.

Kunstnik:

Tekst:

Luiga

Marja

„Miks” pole mulle kunagi suurt huvi pakkunud. Aga „kuidas”, sellega on sootuks teised lood. Olen pealispinnale täielikult andunud. Selle kütkestavatele miraažidele. Võõraste jaoks teeb see mind heal juhul ehk vastuoluliseks või kummastavaks. Enamasti aga lihtsalt vastikuks. Aga tegelikult olen ma ju siiski tükike neist endist. Kolleksioon. Peegel. Olen kogum kõigist ja kõigest, mis mind ümbritseb. Või noh, mitte nüüd päris kõigest, aga õigemini sellest, mis minus tähelepanu äratav. Minu kõnnak, näiteks. Leidsin selle hiljuti, ühel koidueelsel tunnil. Minu tähelepanu püüdis teisel pool teed liikuv siluett. Laitmatu rühiga, eksimatult ühes taktis liikuv keha. Käed ja jalad sujuvalt, lausa masinlikult koordineeritud. Üks samm muutus teiseks ilma ühegi katkestuse või kõikumiseta. Nagu oleks üks ratas mööda teed veerenud. Aeglaselt, nähtamatu jõud teda tasakaalus hoidmas. Kõndijat ennast ma ei mäleta, ununes täiesti vaadata. Ja mis mul enam sellest, nüüd olen mina see, kes nii kõnnib. Mõneks ajaks. Siis leian uue. Olen pidevas muutumises, ennast pidevalt kujutades ja kujundades. Praeguse mõtliku ilme, mis mind ennast siiani väga kütkestab, võtsin ma paar nädalat tagasi kohvikus ühelt naiselt. Ta vaatas teravalt läbitungival pilgul kaugusesse, nagu ise nii rahulik, lõug õrnalt ülespoole suunatud, pea kergelt paremale kallutatud. Armusin sellesse ilmesse ja võtsin endale. Vahel võtan ma muidugi üle ka seda, mis mõjub groteskselt või võikalt. Mind huvitab eelkõige just tähelepanuväärsus. Mitte hea või halb, meeldib või ei meeldi. Näiteks minu käekiri, mis üht raamatut lehitsedes minu jalgade ette pudenes. Vihikust välja rebitud paberileht, peal poenimekiri. Kirjutatud erakordselt imalate laialivalgivate paunjate tähtedega ja seda siiski hämmastavalt püüdlikul ja ilutseval maneeril. Vastik hakkas. Austust äratavalt suur jõud, milleski nii lihtlabases. Väärtuslik leid, minu kolleksioonis, milleks olen mina.

kunstnik:

Tekst:

Luiga

Marja

Möödan end üle. Pealaest jalatallani. 1840 mm. Pea übermööd on 500 mm. Pool meetrit. Jalatald on 280 mm pikk. Säär on jällegi pool meetrit, sama mis pea, kui see laioli laotada. Naljakas mõelda. Puusakondini on 1050 mm, nabani 1150 mm, õlgadeni 1580 mm ja ninaotsani 1700 mm. Lapsena oli 1580 mm mu unistuste pikkus, muuseas, aga pärast seda kasvas veel terve pea otsa, koos kaelaga. Igatahes. Käsi keskmise sõrme tipust õlaliigeseni on 760 mm, õlad 480 mm laiad, nimetissõrm 90 mm ja nimetissõrme tipust pöidla tipuni on täpselt 200 mm. Hea teada. Noh, aitab kah. Nendest numbritest saab nüüd ruum. Ilusti kehasse. Siis ma istun seal ja seisan ja vaatan ja mõtlen. Ja hakkab millegipärast hoopis nihelema. Midagi läks ikkagi nihu. Vaatan kõik uuesti üle. Peaks justkui klappima. Need kulud ja tulud ja kõiksugu muud möödud ja numbrid. Aga nihelemine ei anna asu. Miski pitsitab ja trummeldab, tahab välja pääseda. Ja alles siis hakkab koitma: vaim ei mahu ära! Tema unustasin ma täiesti, ei võtnud ei mõõte ega midagi. Ja juba ongi liiga hilja. Lipsab teine aknast välja. Jään talle nõutult järele vaatama. Alguses on muidugi hea rahulik. Aga siis hakkab igav. Kuidagi kõle ja üksluine. Mõtlen, et kust ta siis ikkagi läks ja millal ta ka tagasi tuleb. Ta võib muidugi olla juba kes teab kus. Parematel jahimaadel. Kusagil parajas hämaruses mõne sammaskäigu all, istub parem jalg üle vasaku ja mõlgutab võlve silmitsedes mõtteid. Seal on küllaga ruumi end laioli laotada, hingata sisse ja välja. Võib tunda püha hooletuse hõngu ja vaadata pealt juhuste mängu. „Tahaksin ka sinna,” õhkan nukralt. Mis on üks keha ilma vaimuta? Igatsuses hüüan teda. Alguses vaikselt, siis juba kõvemini. Aga vastust ei tule kusagilt. Ainult tuul ulub majade vahel nagu nutaks temagi kedagi taga. Pean ta üles leidma! Püsti hüpatas löön pea ära. Liiga täpselt sai kõik välja mõõdetud. Pole ruumi kasvada.

Kunstnik:

Tekst:

Luiga

Marja

Laua all on palju jalgu. Mina olen ka laua all, aga seda sellepärast, et ma olen väike. Peaaegu niisama pikk kui jalg. Laua peale ma hästi ei ulatu. Mul pole sinna eriti asja ka. Seal on ainult täiskasvanud inimesed ja nende asjad. Minul on mäng ja mänguasjad. Need on enam-vähem samasugused, aga natuke pehmemad ja lihtsamad. Ja nad ei tööta päriselt. Aga tegelikult, kui nendega mängida, siis töötavad nad palju paremini. Peab lihtsalt natuke kaasa aitama. Seda on keeruline seletada.

Need jalad kuuluvad muuseas minu vanematele. Neil on neli jalga nagu minulgi, aga mängida nad eriti ei oska. Ja laual on ka õige mitu jalga, palju rohkem kui mul. Laud ei ole vist ei mänguasi ega päris asi. Laud on lihtsalt laud. Täiskasvanute jaoks on suurem laud. Mina olen oma väikese lauaga suure laua all. Imelik, ma tean. Aga tegelikult on siin väga mõnus. Mulle meeldib väike olla, muuseas. Ja siin, laua all, tunnen ma end eriti väiksenä. Laua all on veel peale jalgade ka liiv. Liiv on ka vist lihtsalt liiv, ei mängu ega päris, aga huvitav on see, et sellega saab siiski igat moodi mängida. Võibolla seetõttu ei peagi vanemad liivast suurt lugu, ütlevad ainult, et liiv läheb igale poole. Aga minu arust on liiv üsna paigal. Ma olen vaadanud küll.

Suure laua sees on veel ka sellised piilumise augud. Ma arvan, et need on selleks, et isa või ema saaksid mul silma peal hoida, aga neil on oma asjadega nii kiire, et vahel ma vaatan neid ise, et augud ennast päris üksikuna ei tunneks. Kaua ei jaksa ma neid siiski piiluda. Siis tõmbun ma jälle oma laua alla tagasi, sest päris maailm tundub päris igav. Ja natuke liiga suur. Ja siin laua all liiva sees on nii mõnus.

Kunstnik:

Tekst:

Luiga

Marja

On kõrvetavalt palav ilm. Päike paistab pealetükkivalt silma, ükskõik kuhu vaadata. Taevas pole isegi mälestust pilvedest. On ainult üks suur sinine. Linn on kuiv ja tolmune, janunev. Nahk leemendab ja kleepub tolmust. Taolistel halastamatutel päevadel kõnnin ma kuni loojanguni sihitult ringi. Päikese ja enda eest varju otsides, ikka edasi rühkides. Vasakul pool tänavat, üle tee, kõrgub üks hoone. Enam-vähem risttahuka kujuga ja igatahes masendava välimusega. Väsinud, hingetu. Eriti sellises läbitungivas päikeses. Hoone ees asub Islandi väljak. Erakordselt ilusa ning lohutava nimega. Sellele mõeldes tunnen hetkeks jahutavat kosutust.

Hoonest üle tee on mõned puud, pingid ja roheline madala hekiga ääristatud muruplats. Nõjatun krobeline tüve najale ja silmitsen vaikivat hoonet, mille eest kostub ootamatult elavat käratsemist. Kõigi pilgud on suunatud suurele plakatile, millele figureerib üks kivi. Üksik megaliit kõrgumas põhjamaa teravas päikeses. Vaatepilt hiiglaslikust kivilahmakast ja seda ümbritsevast melust mõjub mulle uinutavalt ja kaugelt.

Läheduses asuval pingil istub üks vanem proua, targeldatud kostüümi ja kübaraga. Miski tema olekus annab mõista, et ta on toimuvat juba pikemat aega jälginud, ilme mõtlik, tõsine, kuid leplik. Minus tärkab laisk uudishimu ja võtan tema kõrval istet.

„Kestab see juba kaua?“, küsin stseenile viidates.

„Jah,“ vastab ta pilku tõstmata: „Juba kaua. Vahepeal rauged, siis puhkeb taas. Nii juba hommikust saati.“

Plakatit taas lähemalt silmitsedes märkan, et sellele figureeriv kujutis on muutunud. Tal on nüüd aimatav pea ja käed ja jalad. Ilme tõsine ning silmad horisondile kinnitunud. Ülikond seljas ja pealagi kiilas. Lenin.

„See muutub aeg-ajalt?“ küsin toimuva vastu aina enam huvi tundes.

„Oleneb kust vaadata, siit võib mõlemat vaatenurka aidata,“ vastab ta sõbralikult, kuid napsõnaliselt.

„Raske sümbol,“ nendin pead vangutades.

„Sümbolil on jõudu ainult siis, kui sellesse uskuda, seda toita. Mina enam ei usu. Jääd vanaks ja saad aru: lihtsalt kivi või metall. Ega aeg ja teod siis sinna pidama jää, ikka ainult inimene oma mälestuste ja mõtetega otsib kohta, kust kinni hoida.“

Kunstnik:

Tekst:

Luiga